

Dodavatelé

Návrat k nekalým obchodním praktikám

Co stojí za současným růstem cen energií? Čeho se teď dodavatelé dopouštějí na spotřebitelích nejčastěji? O tom, jak může zasáhnout Energetický regulační úřad (ERÚ), jsme hovořili se členkou Rady ERÚ JUDr. Markétou Zemanovou.

Ceny energií v posledním roce násobně vzrostly. Nevyhnutelně se nabízí otázka, co s tím může dělat regulátor? ERÚ vždy měl a dosud má moc pouze nad regulovanou složkou ceny elektřiny a plynu. Z té se hradí především provoz sítí v elektroenergetice a plynárenství, zjednodušeně můžeme hovořit o drátech, trubkách a zařízeních sloužících k zajištění každodenního provozu.

Významně se na nákladech promítnutých do regulované složky donedávna podílela také podpora obnovitelných zdrojů, o jejíž financování se dělili spotřebitelé a stát. Přinejmenším dočasně ji ale do konce tohoto roku a zřejmě i v příštím roce bude krytí státní rozpočet. To pro občany znamená úlevu 599 korun z každé spotřebované megawatthodiny elektřiny.

Když se vrátíme k sítím, jejich provozovatelé se regulují především proto, že mají monopolní postavení. V každém místě existuje pouze jedna síť a monopoly je třeba hlídat, aby si neúčtovaly monopolní přírůstek a také aby sítě spravovaly řádně.

Jakou část regulované složky ceny tvoří?

Ještě před dvěma lety, když byly ceny energie nepoměrně nižší,

tvořila regulovaná složka u domácností 60 procent z ceny elektřiny a méně než třetinu u plynu. To se výrazně změnilo. U elektřiny se dnes pohybujeme přibližně na třetině z celkové ceny, u plynu na méně než pětině.

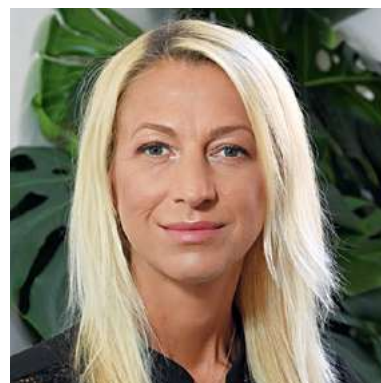
Podíváme-li se na vývoj regulovaných cen, typicky se nárůsty pohybovaly pod úrovní inflace. Bylo tomu tak i proto, že jsme pro současnou pětiletou regulační periodu snížili povolenou výnosnost regulovaných společností. Kumulativně se během pěti let povedlo uspořit necelých 26 miliard korun.

To ale hovoříme o minulosti. Jak se regulovaná složka pohybuje nyní?

Regulovaná složka se mění jen jednou za rok, takže teď v ní spotřebitelé žádné nárůsty nevidí. Bohužel také energetické soustavy ke svému provozu spotřebovávají drahé energie – jak na nutné krytí fyzikálních ztrát, tak na služby výkonové rovnováhy, jimiž se balancuje síť. Naši snahou proto je, aby tato energie vstupující do regulace byla rovněž určitým způsobem zastropována. Zda na naše návrhy vláda přistoupila, poznají lidé nejspíše až v listopadu, kdy vydáme cenová rozhodnutí stanovující regulované složky cen na další rok.

Regulovaná složka ceny zdrojem nárůstu není, ale ceny energií rostou. Proč?

Může za to druhá část cen, neregulovaná složka, kterou stanovují samotní dodavatelé. Ceny na burzách, kde obchodníci nakupují, prudce

JUDr. Markéta Zemanová

Vystudovala právnickou fakultu na Západočeské univerzitě v Plzni. Její profesní život je spojen s Jihlavou, kde nejprve působila na krajském úřadě a posléze v advokátní kanceláři. V roce 2013 nastoupila do jihlavského sídla ERÚ, kde se jako právnička postupně vypracovala na post ředitelky Sekce správních řízení. Právo také přednášela, a to na jihlavské polytechnice. Během působení na ERÚ se věnovala a věnuje zejména legislativě a problematice ochrany spotřebitele. Podílí se průběžně na novelizacích energetického zákona a další energetické legislativy. Byla také členkou řídicího výboru pro přípravu nového zákona pro energetiku a několika dalších expertních pracovních skupin pro přípravu legislativy při MPO, MMR, MV a ČTÚ. Členkou Rady ERÚ je od 1. srpna 2020.

vzrostly. Drahé nákupy potom dodavatelé promítají do cen pro koncové odběratele. Trh reaguje na jakýkoliv impuls. Loni to začalo bezvětřím, jež snížilo produkci větrných elektráren v Evropě. Do toho začala růst cena emisních povolenek, kterou evropští producenti elektřiny z fosilních zdrojů promítají do cen. A přibližně od poloviny roku začala růst cena plynu, v návaznosti na to rostla i cena elektřiny. Až později se ukázalo, jak velký podíl na tom měly poloprázdné zásobníky, které ruský Gazprom přestal plnit již od poloviny loňského roku. Na konci února přišel další šok – válečný i energetický.

Nicméně dodavatelé nakupují energii průběžně, což je také důvod, proč většina ceníků neroste proporcionálně s burzou. Zdražování na nás, běžné spotřebitele, dopadá s určitým zpožděním.

Na druhou stranu platí, že čím déle budou energie na burzách drahé, tím více se nám do ceníků propíšou. Elektřina na příští rok se teď obchoduje draž než na trhu spotovém. Ani odpovědný dodavatel, jenž nákupy rozkládá v čase, se tak zdražování nevyhne. I proto budou mít čím dál větší význam cenové stropy, které představila vláda.

Jde podle vás o krátkodobou změnu?

Ráda bych řekla, že se za pár měsíců všechno vyřeší, ale tak optimistická být nemohu. O něčem svědčí i to, že krátkodobý trh je v současnosti levnější, než za kolik se elektřina obchoduje na tzv. forwardech na příští rok. Vysoké ceny se chtě

nechtě budou dostávat do našich ceníků delší dobu.

Důležité bude, jak se státu podaří vylepšit a zacílit sociální systém, podpořit úspory energie a na druhé straně výstavbu zdrojů a také jak se podaří implementovat cenové stropy do praxe. My jsme například apelovali na to, aby pod stropem byl i plyn, který odebírají teplárny. To se povedlo. Jsou to jednotlivé dílky, ze kterých musí vláda postavit dobře fungující skládačku.

V konkrétních případech by měla pomoci i definice zranitelného zákazníka, na níž pracuje Ministerstvo průmyslu a obchodu s Ministerstvem práce a sociálních věcí. Ta by v ideálním případě měla jasně vymežit skupinu, kterou musíme ochránit především.

Proč proti zdražování nezasáhne ERÚ, ať už na úrovni burzy, nebo dodavatelů?

Odpověď je jednoduchá. Nesmí. Směrnice i zákony jsou postaveny tak, že podporují svobodný trh. Regulátor má jasně vymezené mantinely v regulované složce ceny, zasahovat do té neregulované může jen ve velmi specifických případech – například u dodavatelů poslední instance (DPI). Podobně jsou na tom všichni regulátoři po celé Evropské unii. Pravidla jsou napříč zeměmi harmonizovaná.

Cenové stropy ohlášeny vládou ale do dodavatelského řetězce zasahují. Není to totéž?

Vláda není regulátor, může jít mnohem dál. Jednak má v moci celý sociální systém, který kritické dopady

na část populace může vyvažovat. A také vládne státním rozpočtem, což je velmi důležité.

Ačkoliv cenové stropy omezují nejvyšší možnou cenu energií pro odběratele, i toto opatření ctí ústavní pořádek. Jestliže dodavatel nakoupil energii draž a smysluplně to doloží, budou mu od státu vypláceny kompenzace, a to včetně určité minimální marže.

Někdo si teď možná říká, proč proplácet marže z „eráru“. Důvod je jednoduchý. Je také v zájmu spotřebitelů, aby dodavatelské firmy byly stabilní. Pokud by tomu tak nebylo, čelili bychom řadě bankrotů a domácnosti a firmy by se ocitly u dodavatelů poslední instance.

V Česku problémy odstartovaly o něco dříve pádem Bohemia Energy. Co ho způsobilo?

Bohemia Energy byla de facto prvním symptomem popisované krize. Tím rozhodně neobhájí její majitele, kteří doslova vsadili na krátkodobé nákupy, což jim řadu let vycházelo, až se pomyslné ucho utrhlo.

Z pohledu nás jako regulátora spočívá problém v tom, že nákupy dodavatelů energií, jejich obchodní strategie obecně, nejsou regulovanou činností.

ERÚ měl začátkem roku předložit návrhy, jak opatření k regulaci dodavatelů zavést do praxe. Připravili jste je?

Hned v lednu jsme na ministerstvo zaslali dvě sady návrhů. Jedna se zaměřovala na boj s vysokými cenami. Druhá sada mířila právě

Dodavatelé

Návrat k nekalým obchodním praktikám

na silnější dohled nad dodavateli a jejich zajištěním dodávek.

V dubnu jsme odevzdali paragrafově znění navrhovaných změn. Například jsme chtěli zavést cejch dodavatele. Jednoduše řečeno by to bylo stigma, které by si sebou nesl dodavatel, jehož klienti skončili v DPI. Dále to byl určitý systém hodnocení obchodní strategie dodavatelů. A podobných nástrojů posilujících dohled a postihy byl celý seznam. Od té doby bylo odhlasováno několik novel energetického zákona, ale až na drobnosti se v nich z našich návrhů neobjevilo nic. Spravedlivé je však dodat, že zákonodárci dosud primárně řešili zajištění fyzických dodávek plynu, následně boj s vysokými cenami.

Znamená to tedy, že v Česku může kdykoliv skončit další dodavatel?

Není třeba zastírat, že situace mnohých dodavatelů je obtížná. Svědčí o tom státní či veřejné úvěry a záruky, pro které si chodí i velké firmy. To, že někteří dodavatelé z trhu ještě odejdou, je velmi pravděpodobné. Už to ale nebudou firmy srovnatelné svou velikostí s Bohemia Energy.

Navíc bez energií nezůstane nikdo. Stále je tu dodavatel poslední instance, u kterého navíc došlo k dílčím úpravám v rámci zmiňovaných novel energetického zákona. Jednou z nich je například regulovaná cena DPI a možnost státu ji kompenzovat a tím snížit.

Přes všechno řečené není ERÚ vůči dodavatelům zcela bezmocný. Je to tak?

Co se týče jejich chování vůči zákazníkům, to dozorujeme a nekalé kroky dokážeme postihnout. Jestliže dodavatel poruší zákon o ochraně spotřebitele, hrozí mu pětimilionová pokuta, energetický zákon pak nabízí možnost postihu až do výše padesáti milionů korun. Dodavatel případně může přijít i o licenci.

Od konce loňského roku jsme provedli několik desítek kontrol a šetření dodavatelů. Dohromady se tato opatření týkala desítek tisíc odběrných míst.

Nekalými praktikami prosluli zejména zprostředkovatelé, tzv. energošmejdi, kteří pořádali energetické aukce. Jak je to s nimi?

Zprostředkovatelé napadali spotřebitelskou veřejnost masově mezi lety 2017 a 2018. Z ničeho nic nám začaly volat stovky spotřebitelů, později tisíce. Lidé se přihlásili do rádobý nezávazné aukce. Ve skutečnosti ale uzavřeli – třeba po telefonu – závaznou smlouvu. Když později odmítli vysoutěženého dodavatele, zprostředkovatel jim naučtoval tučnou pokutu.

Už na jaře 2018 jsme proto společně s Českou obchodní inspekcí a Ministerstvem průmyslu a obchodu sedli k jednacímu stolu. Následně jsme společně vyhlásili boj těmto praktikám. Potom přišlo dlouhé licitování o podobě novely energetického zákona, která by svázala zprostředkovatelské odvětví, jenž se energetickému zákonu do té doby vymykal. Trvalo to tři roky, než se povedlo novelu prosadit.

My jsme se samozřejmě snažili pomáhat spotřebitelům i v mezidobí. Lidem jsme radili, rozpoutali jsme masivní osvětu. O energošmejděch se mluvilo a psalo po celé tři roky – do značné míry i díky nám. A k tomu jsme navazovali spolupráci s neziskovými organizacemi, spotřebitelskými i občanskoprávními, se Svazem měst a obcí ČR aj. Přednášeli jsme na řadě míst, psali články, vystupovali jsme, školili a v neposlední řadě radili na našich telefonických linkách. Jen za ty tři roky se na nás obrátilo s tímto problémem kolem dvaceti tisíc lidí.

Novela nabyla účinnosti od začátku roku 2022. Co se změnilo?

Řada věcí. Zprostředkovatelské smlouvy lze dnes bez postihu vypovědět. Zprostředkovatelské plné moci už nejsou neomezené, ale mají životnost maximálně rok. Ve smlouvách musí být také jasně uvedeno, na jakou nejvyšší částku za energii je spotřebitel ochoten kývnout. A mohli bychom pokračovat.

Zásadní je to, že se zprostředkovatelé musejí registrovat u nás na ERÚ. Čas měli do konce září, stávající i noví zprostředkovatelé jsou už dohledatelní ve veřejném registru na našem webu. A protože jsou nově podchyceni energetickým zákonem, konečně na ně mohou naše kontroly, což dříve možné nebylo.

Vyřešil tedy zákon problémy s energošmejdý?

Částečně ano, hodně ale „pomohla“ energetická krize. Oni totiž zpro-

středkovatelé své podnikání, kromě pokut, založili na provizích. Ty jim vypláceli dodavatelé, kterým vodili nové klienty. V současné době však dodavatelé nové klienty nechťejí a neplatí za ně. Zprostředkovatelům tak vyschl příslovečný rybníček.

Nedělám si iluze, že by zmizeli docela. Spíše si našli jiný obor, jako to udělali už mnohokrát. I proto musíme zopakovat: „Lidé, čtěte smlouvy, nejen ty energetické. Šmejdi nespí.“

Co však krize rovněž přinesla, je to, že nekalostí se znovu začali dopouštět i samotní dodavatelé.

Oni ty nekalosti ale páchali už dříve, ne?

To ano, když se otevřel energetický trh, přišly nájezdy podomních prodejců. Všichni si asi vzpomene na problémy s LED žárovkami „zdarma“, které nám dal dodavatel při podpisu smlouvy a pak je chtěl zaplatit, když jsme smlouvu vypověděli. Legendárními se staly také podpisy „na výkazech o návštěvě“, které ve skutečnosti byly podpisy pod smlouvami apod.

Nicméně dodavatelé se postupně uklidnili. Nastoupila samoregulace, podepisovaly se etické kodexy včetně těch, které v minulých letech vydal pro dodavatele ERÚ. Do poloviny loňského roku to vypadalo, že žraloci z trhu odešli a zbyly jen slušné společnosti, až na drobné výjimky. Pak ale přišel rok 2021 a zejména rok 2022. Ceny energií prudce vzrostly, ekonomické výhledy dodavatelů se zhoršily. A to vedlo k tomu, že se někteří opět začali chovat, mírně řečeno,

velice neslušně. Proto také narostl počet problémů a našich kontrol.

Co konkrétně teď páchají, na co si máme dát pozor?

Předně jsou to machinace při zvyšování ceny. Například je řádně neoznámí. Zákon jasně říká, že oznámení musí být adresné, prokazatelné a transparentní, zaslané nejpozději 30 dnů předem. Po novele přitom platí, že když dodavatel tyto podmínky nedodrží, tak jde o změnu neplatnou. V takových případech je třeba se bránit, namítnout dodavateli neúčinnost změny a pohlídat, aby nám vyšší cenu nezaslal do vyúčtování.

Někteří dodavatelé také v rozporu se smlouvou ruší fixace cen. Buď převádějí lidi na běžné ceníkové produkty, nebo dokonce na spotové ceny, které se počítají z cen na burze, a ty jsou velmi volatilní. Měli jsme případy, kdy lidem vzrostla záloha z pěti na víc než dvacet tisíc korun během několika měsíců. Opět, jestliže takovou změnu smlouva výslovně neumožňuje, musí se spotřebitel bránit, aktivně ji odmítnout. V případě naučování vyšší ceny to může spotřebitel hnát až ke spornému řízení na ERÚ.

Leckoho napadne, jestli se vůbec vyplatilo budovat volný trh s energiemi. Jaký je váš názor?

Toto je spíš politická otázka a regulátor musí zůstat apolitický. Navíc máme ze zákona povinnost volný trh a konkurenci podporovat. Zkusím ale reagovat věcně.

© Arestov Andrew / Fotolia

Pravda je, že na volném trhu dlouhá léta ceny energií klesaly, až na krátká období růstu. Ti, co trh kritizují, mají sice různé teorie, v praxi už ale nikdo nezměří, jestli by se tak dělo i za předpokladu, že by tu fungovala jediná státní firma.

Každopádně si troufám tvrdit, že současná situace je extrémní především kvůli geopolitickému vývoji. Ten by postihl i státem řízenou energetiku. Trh se liší pouze v tom, že nám prostřednictvím cen rychle vyslal signál, že se děje něco špatného.

Můžeme na závěr říct něco optimistického?

Nevím, jestli je to jen optimistické, někomu se to líbit nemusí. Jisté ale je, že budoucí energetika bude určitě svázanější než ta současná. Aktuální dění jasně ukázalo, že energie není jen tak obyčejné zboží a že státy, potažmo Evropská unie se musí postarat přinejmenším o to, abychom jí měli dostatek.

Nicméně vidíme například to, že když je třeba, dokážeme rychle přijímat nové zákony a zavádět je do praxe. Řada z úprav přitom bude pozitivně působit dlouhodobě. Týká se to například decentrální energetiky, kterou teď stát podporuje víc než dřív. Dlouhodobě na tom mohou vydělat, respektive ušetřit, také řadové domácnosti. I my jsme upravovali vyhlášku o Pravidlech trhu s elektřinou, díky které od ledna příštího roku budou moct sdílet společně vyráběnou elektřinu i obyvatelé v bytových domech. ✕